

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเรื่อง อำนาจหน้าที่ของวะลีอามม์ในสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดยะลา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการได้มาของวะลีอามม์ในอิสลามศึกษาการได้มาของผู้ที่ทำหน้าที่วะลีอามม์ในสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดยะลา และอำนาจหน้าที่ของผู้ที่ทำหน้าที่วะลีอามม์ในสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดยะลาทั้งนี้เพื่อทราบถึงการได้มา อำนาจหน้าที่ของผู้ที่ทำหน้าที่วะลีอามม์ในสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดยะลา

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร รวบรวมข้อมูลปฐมภูมิจากตำรากฎหมายอิสลาม ประกอบข้อมูลภาคสนามแบบเจาะลึก (Indepth Interview) ผู้ดำรงตำแหน่งวะลีอามม์ และผู้เกี่ยวข้องกับตำแหน่งนี้ โดยสัมภาษณ์ผู้ดำรงตำแหน่ง วะลีอามม์ คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดยะลา และผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้รับการแนะนำจากประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด อาจารย์ที่ปรึกษา ตามประเด็นสัมภาษณ์ พร้อมข้อเสนอแนะด้านต่างๆจากผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับการทำหน้าที่วะลีอามม์ มาประกอบข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเอกสารอย่างเป็นระบบ มีเอกภาพ และมีกฎหมายรับรอง

5.1 สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษา อำนาจหน้าที่ของวะลีอามม์ในสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดยะลาสามารถสรุปตามวัตถุประสงค์ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 วิธีการได้มาของวะลีอามม์ในอิสลาม

การได้มาของวะลีอามม์ในอิสลามจะมีการระบุในตำรากฎหมายของอิสลามของทุกมัสฮับ และจะมีเนื้อหาที่ศึกษาเกี่ยวกับระบบตุลาการในอิสลามในสภาวะปกติคือ ภายในประเทศที่ประชาชนส่วนใหญ่มุสลิม และมีการปกครองตามระบอบอิสลาม ซึ่งตำแหน่งวะลีอามม์จะได้รับการแต่งตั้งจากฝ่ายบริหารอย่างเป็นทางการ กระนั้นแล้ว ในตำรากฎหมายได้ระบุเช่นกันว่า เกี่ยวกับการ

ระบบตุลาการในสถานะไม่ปกติ คือ ประเทศที่มีมุสลิมอาศัยอยู่ที่โดยผู้ปกครองไม่ใช่มุสลิม ซึ่งการได้มา และการแต่งตั้งตำแหน่ง วะลีย์อามม์จะต่างออกไป เช่น (AI-Romlee) ได้กล่าวว่า “ หากไม่มีสุตตาล(ผู้ปกครอง) ก็จำเป็นสำหรับบรรดาผู้ที่มีบารมีซึ่งเป็น อะฮ์ลุลฮัลวัลอักดิ ที่จะต้องแต่งตั้งกอฎีย์ ซึ่งคำสั่งและคำพิพากษาของเขา ต้องถือว่ามิผลบังคับ เพราะมีความจำเป็นต้องปฏิบัติเช่นนั้น จากประโยคดังกล่าว (AI-Romlee) ได้พูดถึงการดำเนินการและการจัดการโดยการทำหน้าที่เป็นวะลีย์อามม์ ในสถานะที่ไม่ปกติ ระบบตุลาการของอิสลามต้องดำเนินตามบทบัญญัติของอิสลาม หากเกิดข้อพิพาทหรือขัดแย้งขึ้นมาจะต้องมีความจำเป็นกลับสู่บทบัญญัติของอิสลามเพื่อยุติข้อพิพาท

วัตถุประสงค์ที่ 2 วิธีการได้มาของผู้ที่ทำหน้าที่วะลีย์อามม์ในสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดยะลา

วิธีการได้มาของผู้ที่ทำหน้าที่วะลีย์อามม์ในจังหวัดยะลา ทำการคัดเลือกโดยอิหม่าม คอเต็บ บิหลั่น ในพื้นที่จังหวัดยะลา โดยคัดเลือกจากผู้รอบรู้สามารถวิเคราะห์วินิจฉัย ความสามารถในการวิเคราะห์วินิจฉัยหุกุมหรือข้อกำหนดทางศาสนาจากหลักฐานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในบทบัญญัติอิสลาม กล่าวคือ ต้องมีความรู้อย่างถ่องแท้เกี่ยวกับบทบัญญัติแห่งอัลกุรอานและอัลสุนนะฮ์ มีความรู้ภาษาอาหรับเป็นอย่างดี มีความรู้เกี่ยวกับทัศนะซึ่งบุคคลเหล่านี้มาจากคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด อิหม่าม คอเต็บ บิหลั่น ในพื้นที่จังหวัดยะลา มีหน้าที่แต่งตั้งวะลีย์อามม์หรือเรียกว่ากอฎีย์หรือฮากิมโดยปกติการคัดเลือก ผู้ที่มาดำรงตำแหน่งวะลีย์อามม์ ซึ่งสอดคล้องกับบทบัญญัติของศาสนาอิสลาม นั้น เป็นของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดยะลาจะมีสมาชิกอยู่ 30 คน และมีประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเป็นหัวหน้า หรือวะลีย์อามม์ คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดจะอยู่ในวาระคราวละ 6 ปี และสามารถดำรงตำแหน่งหลายวาระได้ เมื่อได้รับการเสนอชื่อ และคัดเลือกเข้ามาใหม่ หากกล่าวถึงอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด นั้นไม่มีการระบุอย่างชัดเจน ในอำนาจการเป็นวะลีย์อามม์เพื่อจัดการขอบเขต หน้าที่ ดังนั้นการได้มาของสิทธิในการเป็นวะลีย์อามม์ในจังหวัดยะลานั้น เกิดจากการที่สังคมมุสลิมตระหนัก ถึงความจำเป็นที่ต้องมี จึงมีการคัดเลือกผู้ที่มีความเหมาะสมและเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมให้ทำหน้าที่วะลีย์อามม์

แก่มุสลิมในพื้นที่ ซึ่งผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งนั้น คือผู้ที่ทำหน้าที่ประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดยะลา โดยตำแหน่งทางคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดยะลา ก็ได้จัดให้มีการประชุมผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งประกอบด้วยคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดยะลาบรรดานักวิชาการศาสนา ผู้ทรงคุณวุฒิผู้นำที่เป็นอิหม่าม คอเต็บ บิหลั่น ผู้ใหญ่บ้านและกำนันตัวแทนฝ่ายปกครองพ่อค้าและประชาชน โดยที่ประชุมจากองค์กรอิสลามในทุกภาคส่วนให้สัตยาบันแก่วะลี้อามม์เพื่อให้อำนาจการเป็นวะลี้อามม์ของท่านปราศจากข้อกลางแกลงใด ๆ และมั่นใจในที่มาที่ถูกต้อง ตามหลักศาสนา บัญญัติอิสลามในฐานะวะลี้อามม์ก็ได้แต่งตั้งให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดยะลา จำนวน 15 คนเพื่อทำหน้าที่เป็นทีมงานวะลี้อามม์ซึ่งคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดยะลา ทุกคนจะมีอำนาจในการทำหน้าที่ อาทิ เช่นดูแลทรัพย์สินที่เป็นสาธารณสมบัติ และจัดการสมรสให้แก่หญิงหม้ายที่ไร้สามี ยกเว้นการตัดสินกรณีพิพาทข้อขัดแย้ง และการฟ้องร้องต่าง ๆ ทั้งนี้ด้วยการไกล่เกลี่ยให้คู่กรณียินยอมยุติข้อขัดแย้งกันเอง ก่อนในกรณีที่ยอมความกันได้ หรือด้วยการใช้อำนาจบังคับฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดอย่างเด็ดขาดในกรณีที่ยอมความกันไม่ได้ และการพะสัคอำนาจ

ห นั า ที่ นี้

จะขึ้นตรงกับวะลี้อามม์เพียงผู้เดียวในการตัดสิน

ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งของวะลี้อามม์หรือกอฎีย์ซัรอีร์ จะมีวาระการทำงาน 7 ปี ซึ่งมีวาระมากกว่าคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดฝ่ายอื่น ๆ ที่มีวาระเพียง 6 ปี ทั้งนี้เพื่อต้องการรักษาคุณและความเป็นเอกภาพ ในสำนักงานคณะกรรมการประจำจังหวัดยะลา ให้เกิดความเรียบร้อย เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดสุญญากาศทางการบริหารในการบริการประชาชน จนกว่าจะได้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดชุดใหม่ มาทำหน้าที่แทน เมื่อมีการแต่งตั้งคณะกรรมการชุดใหม่เรียบร้อยแล้ว ตำแหน่งวะลี้อามม์หรือกอฎีย์ซัรอีร์สามารถดำรงตำแหน่งหลายวาระได้ เมื่อได้รับการเสนอชื่อ และคัดเลือกเข้ามาใหม่ แต่ต้องมีการลงสัตยาบันอีกครั้ง

ในปี พ.ศ. 2554 สมัยท่านประธานคณะกรรมการประจำจังหวัดยะลา บาบอ สะมะแอ ฮารี ดำรงตำแหน่ง ได้มีการเปลี่ยนแปลงการแต่งตั้งตำแหน่งวะลี้อามม์ประจำจังหวัดยะลาขึ้นใหม่ ซึ่งแตกต่างไปจากเดิม ที่มีบุคคลดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดกับตำแหน่ง

วะลีย์อามมี เป็นบุคคลคนเดียวกัน เปลี่ยนมาเป็นผู้ดำรงตำแหน่งตำแหน่งประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดกับตำแหน่งวะลีย์อามมี คนละคนกัน โดยมีการคัดเลือกตำแหน่งวะลีย์อามมี จากคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ภายในสมาชิก 30 คน หรืออาจจะคัดเลือกจากบุคคลภายนอก ก็ได้ จำนวน 1 คน มาดำรงตำแหน่งเป็นวะลีย์อามมีซึ่งบุคคลที่คัดเลือกมาดำรงตำแหน่งนี้ ต้องเป็นผู้ที่รอบรู้สามารถวิเคราะห์วินิจฉัย ความสามารถในการวิเคราะห์วินิจฉัยหุกมหรือข้อกำหนดทางศาสนา จากหลักฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในบทบัญญัติอิสลาม หรือเรียกว่ามัจญ์ตะฮิดแต่คุณสมบัติที่กล่าวในพื้นที่จังหวัดบ้านเราอาจไม่ถึงระดับมัจญ์ตะฮิดอาจทำให้ไม่สามารถคัดเลือกมาดำรงตำแหน่งได้ แต่เนื่องจากสังคม และความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่ปัจจุบันแล้ว มีความจำเป็นต้องมีวะลีย์อามมี เพื่อรักษาคุณ และความเป็นเอกภาพของพี่น้องมุสลิมในพื้นที่ ทำให้จำเป็นต้องลดคุณสมบัติดังกล่าว เหลือแค่ระดับมูกอลลิดจึงเป็นที่มาของวะลีย์อามมีหรือกอฎีฮ์ซารีร์ ในจังหวัดยะลา มีชื่อเต็มว่า กอฎีฮ์ซารีร์ อัลดอฎีร์

วัตถุประสงค์ที่ 3 อำนาจหน้าที่ของผู้ที่ทำหน้าที่วะลีย์อามมีในสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดยะลา

จากการศึกษาอำนาจหน้าที่ของวะลีย์อามมีในสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดยะลานั้น ไม่มีการระบุอย่างชัดเจน โดยผู้ที่ดำรงตำแหน่งวะลีย์อามมี มีหน้าที่ในการรับเรื่องของพี่น้องมุสลิมในเขตพื้นที่ ที่ได้มาร้องทุกข์ปัญหาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นปัญหา ข้อพิพาทในครอบครัว ข้อพิพาทเรื่องมรดก ข้อพิพาทระหว่างกรรมการมัสยิดกับสัปบุรุษ และข้อพิพาททั่วไปเป็นต้นแล้ว ดำเนินการสืบสวนสอบสวนคดีทั้ง 2 ฝ่าย ทั้งฝ่ายโจทก์ และจำเลย ด้วยวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต่าง ๆ ถ้าการไกล่เกลี่ยเบื้องต้นเป็นที่พอใจกับผู้ร้องทุกข์ จะไม่มีการร้องเรียนอีกในครั้งต่อไป หากการไกล่เกลี่ยนั้นไม่สามารถยุติข้อขัดแย้ง หรือไม่มีการยอมความ ผู้ดำรงตำแหน่งวะลีย์อามมีมีอำนาจในการชี้ขาดข้อพิพาทได้ ในทางกลับกัน กรณีที่วะลีย์อามมีได้ให้คำตัดสินชี้ขาดแล้ว แต่ไม่เป็นที่พอใจของผู้มาร้องทุกข์ นั่นคือ ไม่พอใจผลของการตัดสิน วะลีย์อามมีจำเป็นต้องส่งหลักฐานที่มีอยู่ ส่งไปยังศาลในการพิจารณาตัดสินคดีอีกครั้ง ซึ่งในกระบวนการตัดสินของศาลนั้น จะทำการเรียกผู้ร้องทุกข์ทั้ง

สองฝ่ายมาดำเนินการสอบสวน และไกล่เกลี่ยอีกครั้ง ตามหลักฐานที่มีอยู่ และดำเนินการใช้อำนาจของศาลในการบังคับ ตัดสินคดีนั้น ๆ

สำหรับคดีต่าง ๆ ที่พี่น้องมุสลิมในพื้นที่ไม่ได้ทำการส่งเรื่องข้อพิพาท ไปยังศาลตั้งแต่แรกนั้น เป็นเพราะว่าพี่น้องมุสลิมในพื้นที่ขาดความไว้วางใจในการทำงานของคาโต๊ะยุติธรรม ที่มีการคัดเลือกขึ้นตรงกับฝ่ายตุลาการ ทำให้พี่น้องมุสลิมเลือกที่จะส่งเรื่องร้องทุกข์ ให้กับคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด หรือวะลียอามม์ ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้กับตน เนื่องจากมีความไว้วางใจ เชื่อใจ และนับถือ ในตัวบุคคลที่ทำงานในคณะกรรมการประจำจังหวัด ทั้งนี้พี่น้องมุสลิมยังยึดติดและศรัทธาบทบัญญัติตามหลักศาสนาอิสลาม นอกจากนี้ในการร้องทุกข์ของคณะกรรมการอิสลามสามารถเข้าถึงได้ง่าย สะดวก จึงเป็นที่ยอมรับสำหรับพี่น้องมุสลิมในจังหวัดยะลา

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

5.2.1 การได้มาของผู้ที่ทำหน้าที่วะลียอามม์ในสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดยะลา

จากการวิจัยศึกษาวิธีการได้มาของผู้ที่ดำรงตำแหน่งเป็นวะลียอามม์ประจำจังหวัดยะลา จะเป็นของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด โดยมีประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด เป็นผู้ดำรงตำแหน่งวะลียอามม์ซึ่งการได้มาของวะลียอามม์ประจำจังหวัด มีการแต่งตั้ง คัดเลือกจากคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดที่มีสมาชิก 30 คน โต๊ะอิหม่าม คอเต็บ บิหลั่น กลุ่มข้าราชการ และพ่อค้าในพื้นที่ประชุมมีมติเพื่อลงสัตยาบันให้แก่วะลียอามม์ซึ่งเห็นได้ว่าการได้มาของวะลียอามม์นั้น ได้จากการคัดเลือกของคนในพื้นที่เอง และลงสัตยาบันเอง จะเห็นได้ว่ากระบวนการที่ได้มาของวะลียอามม์นั้น ไม่สามารถระบุได้ว่าถูกต้อง หรือผิด เนื่องจากตามหลักศาสนาแล้วไม่ได้ระบุรูปแบบการได้มาของวะลียอามม์ได้อย่างชัดเจน ส่วนคุณสมบัติของผู้ที่จะดำรงตำแหน่งวะลียอามม์นั้น ทำการคัดเลือกผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามเพศชายผู้ที่บรรลุนิติภาวะมีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์มีความรู้ และมีคุณธรรม ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้ สอดคล้องตามหลักบทบัญญัติของอิสลาม และตามพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลามที่ระบุไว้ได้อย่างชัดเจน

ถึงแม้ว่าการได้มาของวะลี้อามัมนั้นไม่ได้ระบุไว้ชัดเจน แต่เพื่อให้กิจการทางศาสนาเป็นไปตามบทบัญญัติของอิสลาม พี่น้องมุสลิมในพื้นที่ดำเนินชีวิตเป็นหนึ่งเดียว จึงมีความจำเป็นต้องดำเนินการไปตามความเหมาะสมกับพื้นที่ แต่การได้มานั้นตรงกับบทบัญญัติของศาสนา และอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ ดังนั้นบรรดาผู้นำศาสนาจึงได้ดำเนินการแต่งตั้งวะลี้อามัมนั้นของพี่น้องมุสลิมของจังหวัดยะลา เพื่อทำหน้าที่อุดช่องว่างในกฎหมายอิสลามที่ขาดผู้นำไม่ได้

5.2.2 อำนาจหน้าที่ของผู้ที่ทำหน้าที่วะลี้อามัมนั้นในสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดยะลา

จากการศึกษาวิจัยอำนาจหน้าที่ของผู้ที่ทำหน้าที่วะลี้อามัมนั้นในสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดยะลานั้น สามารถสรุปได้ดังนี้

5.2.2.1 อำนาจหน้าที่เป็นวะลี้อัจฉการสมรสให้แก่สตรีที่ไม่มีวะลี้ออกศหรือมีวะลี้ออกศแต่ขาดคุณสมบัติดังต่อไปนี้

1. ในกรณีผู้หญิงไม่มีวะลี้ออกศ สตรีนั้นไม่อาจทำการสมรสได้ ซึ่งผู้ที่ทำหน้าที่แทนตนคือวะลี้อหรือผู้ปกครอง ดังนั้นในการสมรสทุกครั้งของสตรีจะต้องมีวะลี้อเสมอ แม้สตรีที่จะทำการสมรสนั้นมีความสามารถสูงหรือการศึกษาดีและอายุมากเพียงใด ดังนั้นการสมรสในทุกกรณีจะปลอดจากวะลี้อไม่ได้เด็ดขาด

2. ในกรณีที่วะลี้ออกศของหญิงปฏิเสธไม่ยอมจัดการสมรสให้ ในกรณีนี้วะลี้อามัมนั้นมีอำนาจทำการสมรสได้หากชายที่หญิงต้องการสมรสนั้นมีฐานะเท่าเทียมกับหญิง และการปฏิเสธของวะลี้ออกศนั้นจะต้องเป็นประจักษ์แก่วะลี้อามัมนั้นโดยการเรียกตัววะลี้ออกศมาสอบถาม และสั่งการให้จัดการสมรส หากเขาปฏิเสธ วะลี้อามัมนั้นก็มีสิทธิจัดการสมรสได้

3. ในกรณีที่วะลี้ออกศอยู่ห่างไกลเกินรัศมี 96 กิโลเมตรและมีได้ตั้งตัวแทนไว้

4. ในกรณีที่สตรีจะสมรสกับวะลี้ออกศเอง

5. ในกรณีที่วะลี้ออกศเองถูกกักขังตัวโดยไม่มีผู้สามารถติดต่อได้

6. ในกรณีที่จะลี้ภัยขอหลบหลีกไม่ยอมเป็นวะลีย์ตามคำขอของสตรีหรือไม่ยอมรับการเรียกตัวของวะลีย์อามมี

7. ในกรณีที่จะลี้ภัยขอศละสิทธิการเป็นวะลีย์

8. ในกรณีที่จะลี้ภัยขอหายสาบสูญ

9. ในกรณีที่จะลี้ภัยขอเป็นลมหมดสติหรือเป็นเพราะสาเหตุอื่นเกินสามวัน

5.2.2.2 อำนาจหน้าที่เป็นวะลีย์ว่าด้วยการหย่าร้างตามกฎหมายอิสลาม

การหย่าร้างหมายถึงการเลิกเป็นสามีภรรยาซึ่งตรงกันภาษาอาหรับว่า “การแกะสลัก” (الطلاق) มีความหมายว่าการทอดทิ้งหรือการปลดปล่อย (الترك) การคลายความผูกพัน (حل القيد)¹ ในทางวิชาการตามข้อบัญญัติกฎหมายอิสลามครอบครัวและมรดก มาตรา 123 “การแกะสลักหมายความว่า การคลายนิติสัมพันธ์การสมรสของสามี อันเป็นผลทำให้สิ้นสุดการสมรสกับภริยาตามบทกฎหมายอิสลาม”² การแกะสลักเอกสิทธิของสามีที่จะกระทำได้แต่เพียงผู้เดียว โดยมีต้องได้รับความยินยอมจากภริยา³

โดยหลักศาสนาอนุญาตให้มีการหย่าได้ แต่โดยทางปฏิบัตินั้น เป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำเว้นแต่ว่ามีความจำเป็นสุดที่จะหลีกเลี่ยงได้ เนื่องจากอัล-หะดีษระบุว่า

((أَبْغَضُ الْحَالِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى الطَّلَاقُ))

¹ อิสมาแอ อาลี. 2547. กฎหมายอิสลามครอบครัวหน้า 83

² ดร. มะรอนิง สาแลมิง และคณะผู้วิจัย 2557. คู่มือข้อบัญญัติกฎหมายอิสลามครอบครัวและมรดก. คู่มือข้อบัญญัติกฎหมายอิสลามครอบครัวและมรดก 123 หน้า 44

³ ดร. มะรอนิง สาแลมิง และคณะผู้วิจัย 2557. คู่มือข้อบัญญัติกฎหมายอิสลามครอบครัวและมรดก. มาตรา 125 หน้า 44

(أخرجه أبو داود وابن ماجه 2018/2178)

ความว่า “สิ่งอนุมัติอันเป็นที่โกรธกริ้วมากที่สุดยังอัลลอฮ์ คือ การหย่าร้าง”

(บันทึกโดย Abu Dawud หะดีษที่ 2187, , Ibnu Majahหะดีษที่2018)

องค์ประกอบหลักการหย่า

การหย่า (ฎะลา) มีองค์ประกอบหลัก 3 ประการ คือ

2) ภรรยาผู้มีความสัมพันธ์ในการสมรส อย่างแท้จริง ที่ผูกสัมพันธ์นาง กับสามีผู้หย่า กล่าวคือภรรยา ยังคงอยู่ในปกครองของสามี

3) ถ้อยคำที่บ่งชี้ถึงการหย่า (ฎะลา) ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

ก. การหย่าด้วยถ้อยคำ ที่ชัดเจน (لفظ الصريح) กล่าวคือ เป็นถ้อยคำที่ไม่อาจตีความเป็นอื่นนอกจากการหย่าเท่านั้น อาทิเช่น เธอถูกหย่า หรือ ฉันหย่าเธอ เป็นต้น การหย่าด้วยถ้อยคำประเภทที่ 1 นี้ถือเป็นผลทันที เมื่อฝ่ายสามีได้เปล่งวาจาออกมาโดยไม่ต้องมีเจตนาเป็นเงื่อนไข

ข. การหย่าด้วยถ้อยคำ ที่ไม่ชัดเจน (لفظ الكناية) กล่าวคือ เป็นถ้อยคำที่ตีความว่า เป็นการหย่า หรือไม่ใช่การหย่า ก็ได้ อาทิเช่น “เธอจงกลับไปอยู่กับครอบครัวของเธอ” หรือ “เธอจงไปไกล ๆ นั้น” การใช้ถ้อยคำประเภทที่ 2 ในการหย่านี้ จะไม่เป็นผล นอกเสียจากเมื่อฝ่ายสามีมีเจตนา (เหนียต) ในการหย่าเท่านั้น⁴

ประเภทของการหย่า

ประเภทของการหย่าในกรณีว่า สามารถคืนดี (รอกฎญอะฮ์)แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

⁴Mustafa al-Khin, Mustafa al-Bugha, Ali al-Syarbaji.1992, Al-Fiqh Al-Manhaji 4:122-124

1.การหย่าแบบคืนดีได้ (เฉพาะลาก รอจู้ยี้ย) คือ การหย่าที่สามีและภรรยา คืนดีกัน ได้ โดยไม่ต้องประกอบพิธีสมรสใหม่ และไม่ต้องจ่ายมะฮัรอีก ตราบเท่าที่ภรรยาอยู่ในช่วงการครองตน(อิดคะฮฺ) ดังอัลกุรอานได้ระบุว่า :

ดังที่อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿وَبُعُولَتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِي ذَلِكَ إِنْ أَرَادُوا إِصْلَاحًا﴾

(البقرة: 45)

ความว่า “และบรรดาสามีของพวกนางนั้น เป็นผู้มียุติธรรมเป็นที่สุด ด้วยการนำพวกนาง คืนกลับมา ในสิ่งดังกล่าว (คือการคืนดีในช่วงที่พวกนาง ยังคงอยู่ในช่วงการครองตน) หากพวกเขาปรารถนา การประนีประนอม”

(อัลบะกอเราะฮฺ : 228)

การหย่าที่คืนดีกันได้นั้น มีเงื่อนไขดังนี้

การหย่าของสามีนั้น ต้องเกิดขึ้น ภายหลังจากร่วมหลับนอน กับภรรยาแล้ว ฉะนั้น หากสามีได้หย่าภรรยาของตน ก่อนการร่วมหลับนอนกับภรรยา ภรรยาที่ขาดจากสามีแล้ว และไม่อนุญาตให้สามีคืนดีกับนางได้อีก เนื่องจากไม่มีความจำเป็นเหนื่อนาง ในการที่จะต้องอยู่ ในช่วงเวลาครองตน (อิดคะฮฺ) จากสามี และการหย่านี้ ได้กลายเป็นบาอินไปแล้ว

- ภรรยาที่ถูกหย่าจากสามี ยังคงอยู่ในช่วงเวลาการครองตน (อิดคะฮฺ)
- การหย่าของสามีนั้น ต้องเกิดขึ้น ภายหลังจากร่วมหลับนอน กับภรรยาแล้ว ฉะนั้น หากสามีได้หย่าภรรยาของตน ก่อนการร่วมหลับนอนกับภรรยา ภรรยาที่ขาดจากสามีแล้ว และไม่อนุญาตให้สามีคืนดี กับนางได้อีก เนื่องจากไม่มีความจำเป็นเหนื่อนาง ในการที่จะต้องอยู่ ในช่วงเวลาครองตน (อิดคะฮฺ) จากสามี และการหย่านี้ ได้กลายเป็นบาอินไปแล้ว

- การหย่าของสามี ต้องเป็นการหย่า ที่ยังไม่ครบ 3 ครั้ง กล่าวคือเป็นการหย่า 1 ครั้ง หรือ 2 ครั้ง เท่านั้น
- การหย่าที่เกิดขึ้น ต้องไม่ใช่การหย่า โดยมีสินจ้าง (คุดู)⁵

2. การหย่าที่คืนดีไม่ได้ แบบบาอินเล็ก (บาอิน-บัยนุนะฮฺ ชุฆรฺ) คือการหย่าที่ยังไม่ครบ 3 ครั้ง และภรรยาได้ผ่านพ้น ช่วงเวลาการครองตน (อิดคะฮฺ) จากการหย่าของสามีไปแล้ว ในกรณีนี้ สามีจะกลับมาคืนดี (รอกญ์อะฮฺ) กับภรรยาไม่ได้อีก นอกจากจะต้องประกอบพิธีสมรส และจ่ายมะฮัรใหม่

3. การหย่าที่คืนดีไม่ได้ แบบบาอินใหญ่ (บาอิน บัยนุนะฮฺ – กุบรอ) คือการหย่าที่ครบสามครั้งแล้ว การหย่าประเภทนี้ สามีไม่สามารถจะกลับมาคืนดี กับภรรยาที่ถูกหย่าได้อีก ยกเว้น ภายหลังจากที่ภรรยา ได้สมรสกับชายอื่น อย่างถูกต้อง และมีการร่วมหลับนอน กับชายผู้เป็นสามีใหม่ ต่อมาสามีใหม่ ได้หย่านาง หรือเสียชีวิต นางก็อยู่ในช่วงเวลาการครองตน (อิดคะฮฺ) เมื่อนางได้พ้นช่วงเวลาการครองตนแล้ว สามีคนแรก ก็ย่อมมีสิทธิที่จะสมรสกับนางได้อีก⁶

5.2.2.3 อำนาจหน้าที่เป็นวะลีย์ว่าด้วยการเพิกถอนการสมรสโดยคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล (พะซัค) ซึ่งสามีหรือภริยาจำต้องดำเนินคดีฟ้องร้องต่อศาลเมื่อมีเหตุอย่างหนึ่งอย่างใดที่เกิดขึ้นกับอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งทำให้ตนได้รับความเสียหาย ดังที่ระบุในกฎหมายอิสลาม ดังนี้

1. กรณีสามีหรือภริยามีความบกพร่องทางร่างกายหรือจิตใจอันเป็นอุปสรรคในการบรรลุเป้าหมายของการสมรสหรือเหตุที่ทำให้เสียชื่อเสียงแก่วงศ์ตระกูลแก่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด

2. ความบกพร่องที่มีเฉพาะผู้ชายเท่านั้น คือ อวัยวะเพศถูกตัดขาดหรือไม่แข็งตัวจนไม่สามารถที่จะร่วมประเวณีได้หรืออวัยวะเพศมีขนาดใหญ่กว่าเกินรับได้ ความบกพร่องดังที่กล่าวมา ทำให้ภรรยาไม่สามารถที่จะมีความสุขในการใช้ชีวิตครอบครัว

3. ความบกพร่องที่มีเฉพาะผู้หญิงเท่านั้น คือเป็นบุคคลที่ไม่สามารถจะมีเพศสัมพันธ์กับสามีได้เช่นอวัยวะเพศผิดปกติถูกปิดด้วยเนื้อหรือกระดูกจนทำให้สามีไม่สามารถจะร่วมประเวณีได้

⁵ Mustafa al-Khin, Mustafa al-Bugha, Ali al-Syarbaji.1992, Al-Fiqh Al-Manhaji 4:139-140 Dar al-Qalam

⁶ Mustafa al-Khin, Mustafa al-Bugha, Ali al-Syarbaji.1992, Al-Fiqh Al-Manhaji 4:223-224 Dar al-Qalam

หรือมีช่องคลอดแคบเกินไป ทั้งนี้โดยอาศัยหลักเทียบเคียงกับความบกพร่องของผู้ชายดังที่กล่าวมาทำให้ภรรยาไม่สามารถที่จะมีความสุขในการใช้ชีวิตครอบครัว จะอุปสรรคอย่างยิ่งต่อการบรรลุเป้าหมายของการสมรส

ตามข้อบัญญัติกฎหมายอิสลามครอบครัวและมรดก ถือว่าเป็นสาเหตุของการฟ้องร้องพะชัคตามที่กำหนดไว้ข้อบัญญัติกฎหมายอิสลามครอบครัวและมรดก ในมาตรา 146⁷มีดังนี้

1. สามีหรือภริยาตกเป็นผู้วิกลจริต
2. สามีหรือภริยาเป็นโรคติดต่อร้ายแรง อันอาจจะเป็นภัยแก่ฝ่ายหนึ่ง
3. สามีหรือภริยาเป็นโรคมีลักษณะเรื้อรัง ไม่มีทางที่จะรักษาให้หายได้
4. สามีหรือภริยามีสภาพร่างกายที่ทำให้ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดเวลา

5.2.2.4 อำนาจหน้าที่เป็นนวะลีย์ว่าด้วยการเพิกถอนการสมรส โดยมีค่าตอบแทน (คูล์) ผนวกกับการแกะสลักเสมือนหนึ่งว่าเป็นคูล์นั้นเป็นการแกะสลักประเภทหนึ่ง โดยเรียกแกะสลักซึ่งมีค่าตอบแทนว่า “แกะสลักโดยมีสินจ้าง”

การหย่าโดยมีสินจ้าง (อัล-คูล์)

การหย่าโดยมีสินจ้างนี้ เรียกในภาษาอาหรับว่า อัลคูล์ (الْخُلْعُ) หมายถึง การที่ฝ่ายภรรยาได้ตัวเอง จากสามีของนาง ที่นางรังเกียจ ด้วยทรัพย์สิน ที่นางจะจ่ายให้สามี เพื่อให้สามีปล่อยนางไป การหย่าประเภทนี้ ถือเป็นที่อนุญาต หากครบเงื่อนไขที่กำหนดเอาไว้ เนื่องจากมีหะดีษที่รายงาน จากท่านอิบนุ อับบาส رضي الله عنه กล่าวว่า :

((أَنَّ امْرَأَةً تَابَتْ بِنِ قَيْسِ بْنِ النَّبِيِّ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، مَا
أَعْتَبُ عَلَيْهِ فِي خُلُقِهِ وَلَا دِينِهِ ، وَلَكِنِّي أَكْرَهُ الْكُفْرَ فِي الْإِسْلَامِ ،

⁷ ดร.มะรอนิง สาแลมิง และคณะผู้วิจัย 2557. คู่มือข้อบัญญัติกฎหมายอิสลามครอบครัวและมรดก.มาตรา 146

فَقَالَ لَهَا : أَتُرِيدِينَ عَلَيَّ حَدِيثَهُ ؟ قَالَتْ : نَعَمْ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ
لِزَوْجِهَا : اِقْبِلِ الْحَدِيثَ وَطَلِّقِهَا تَطْلِيقًا))

(أخرجه البخاري: 5237)

ความว่า “ภรรยาของยาบิต อิบน์ กอญัสได้มาหาท่านนบี ﷺ และกล่าวว่า : “โอ้ท่านศาสนทูต แห่งอัลลอฮ์ ฉันมิได้ตำหนิ เขา (ยาบิต) ในเรื่องมารยาท และเรื่องศาสนา แต่ฉันรังเกียจ การ ฝ่าฝืนในอิสลามท่านนบี ﷺ กล่าวกับนางว่า : เธอจะมอบสวน ของยาบิต คืนแก่เขาหรือไม่ ? นางกล่าวว่า : ค่ะ ท่านนบี ﷺ จึง กล่าวแก่ยาบิตสามีของนางว่า : ท่านจงรับเอาส่วนนั้น (คืน ไป) และท่านจงหย่านาง 1 ครั้ง

(บันทึกโดย Al-Baihaqi, หะดีษที่:5237)

ส่วนหนึ่งจากเงื่อนไขในการหย่า โดยมีสินจ้าง (อัล-กุลล) ได้แก่

- 1) การรังเกียจนั้น เกิดจากทางฝ่ายภรรยา
- 2) ภรรยาต้องไม่ร้องขอให้มีการหย่า โดยมีสินจ้าง นอกจากนาง อยู่ในภาวะที่สุจริตแล้วเท่านั้น
- 3) สามีต้องไม่มีเจตนาทำร้ายภรรยา เพื่อให้นางร้องขอการหย่า โดยมีสินจ้าง⁸

5.2.2.5 คูเลทรีฟ์สินที่เป็นสาธารณสมบัติทั้งนี้ด้วยการเก็บรักษา และทำนุบำรุง ให้เกิดประโยชน์ทำหน้าที่จัดเก็บ และแจกจ่ายหรือดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

⁸ Abu Bakr Jabir Al-Jaza'ri. Minhaj Al –Muslim :355-356 Dar Al- Salam Cairo

5.2.2.6 อำนาจหน้าที่เป็น ะลี่ยว่าด้วยการจัดการทรัพย์สินและมรดก เช่นว่าด้วยการจัดการทรัพย์สินและมรดกของ ผู้วิกลจริตหรือผู้เยาว์ และมีอำนาจปกครองในการอายัดทรัพย์สินของผู้หย่อนความสามารถเช่นผู้ค้ำประกันหรือผู้ถูกจำกัดสิทธิเช่นผู้ล้มละลายเป็นต้นทั้งนี้เพื่อทำหน้าที่พิทักษ์ทรัพย์สินแก่บุคคลดังกล่าว

กฎเกณฑ์ในการจัดการทรัพย์สินและมรดกของผู้เยาว์และผู้วิกลจริต

1. ไม่อนุมัติให้ผู้ปกครองขายทรัพย์สินนอกจากกรณีจำเป็นเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายของผู้เยาว์เองและผู้วิกลจริต โดยไม่มีสิ่งอื่นที่ขายได้ หรือในกรณีที่ขายได้ราคาสูงกว่าปกติมาก

2. หากผู้ปกครองขายทรัพย์สินของผู้เยาว์และผู้วิกลจริต โดยไม่ได้รับเงินสด ต้องให้มีพยานยืนยันด้วยหรือมีหลักทรัพย์ประกันด้วยการจำนำหรือจำนอง

3. ดำเนินการให้พินัยกรรมเป็นไปตามเงื่อนไขที่ผู้ทำพินัยกรรมใด มอบหมายไว้ ทั้งนี้จะต้องอยู่ภายในขอบเขตที่ศาสนานุมัติ

4. แต่งตั้งหรือมอบอำนาจให้อิหม่ามประจำมัสยิดเป็นตัวแทนในการจัดเก็บชะกาต ในเดือนรอมฎอนของทุกปี

5.2.2.7 อำนาจหน้าที่เป็น ะลี่ยอามมีว่าด้วยการประนีประนอมข้อพิพาทตามบทบัญญัติของศาสนาอิสลามโดยการปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้นำมุสลิมที่จะต้องปกครองดูแลพี่น้องมุสลิมในจังหวัดยะลาโดยทำหน้าที่ต่างๆดังต่อไปนี้

1. ประนีประนอมข้อพิพาทในครอบครัว

2. ประนีประนอมข้อพิพาทเรื่องมรดก

3. ประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างกรรมการมัสยิดกับสัปบุรุษ

4. ประนีประนอมข้อพิพาททั่วไป

5.2.2.8 บทบาทอื่นๆที่นอกเหนือจากอำนาจหน้าที่ของผู้ทำหน้าที่ ะลี่ยอามมีในสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดยะลา มีดังต่อไปนี้

1. การจัดอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้ที่ทำหน้าที่คณะกรรมการประจำมัสยิดในพื้นที่
2. การจัดเวทีวิชาการเพื่อให้ความรู้ด้านบัญญัติของกฎหมายอิสลามแก่ประชาชน

ทั่วไป

เห็นได้ว่าอำนาจหน้าที่ของวะลียอามมีในจังหวัดยะลานั้น สอดคล้องตามที่กำหนดในพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรอิสลาม แต่โดยรวมแล้วหน้าที่หลักคือ รับเรื่องร้องทุกข์ สืบสวนสอบสวน และการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และตัดสินชี้ขาดในคดีครอบครัวและมรดก ซึ่งอำนาจเหล่านี้วะลียอามมีไม่สามารถบังคับใช้เชิงกฎหมายได้ ซึ่งต่างจากคาโตะยุติธรรม ที่มีอำนาจการตัดสินและบังคับใช้ในเชิงกฎหมายได้

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเห็นได้ว่าอำนาจหน้าที่ของวะลียอามมีประจำจังหวัดยะลานั้น ในเชิงปฏิบัติการแล้วได้กำหนดให้จุฬาราชมนตรีและประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดมีหน้าที่ในการบริหารจัดการมัสยิดและสับปรุษเสมือนว่าเป็นผู้ปกครองในด้านศาสนาทั้งในระดับประเทศและระดับจังหวัด แม้ว่าในพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 จะกำหนดให้อำนาจหน้าที่ในประนีประนอมข้อพิพาท ในเรื่องเกี่ยวกับครอบครัวและมรดกก็ตามแต่ในการปฏิบัติ นั้น จุฬาราชมนตรีและประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายนั้น ก็ได้ทำหน้าที่เป็นวะลียอามมี สามารถดำเนินการตัดสิน ชี้ขาดได้ แต่อำนาจดังกล่าวเป็นเพียงรูปแบบในการดำเนินการเชิงปฏิบัติเท่านั้น ไม่มีปรากฏไว้ในกฎหมาย คณะวิจัยจึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

5.3.1. ข้อเสนอแนะจากการนำผลวิจัยไปใช้

- 1) ควรพิจารณาให้อำนาจหน้าที่ของวะลียอามมีประจำจังหวัดนั้นมีผลบังคับใช้ที่ปรากฏชัดเจนในเชิงกฎหมายไทย
- 2) ควรแก้ไขเพิ่มพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 โดยเพิ่มเนื้อความในมาตรา 8 ซึ่งเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของจุฬาราชมนตรีข้อใดข้อหนึ่งว่า “ทำหน้าที่เป็นวะลียอามมี”

อามม์ของพี่น้องมุสลิมในประเทศไทย และมีอำนาจแต่งตั้งผู้ที่ทำหน้าที่เป็นวะลีอามม์แทน ในจังหวัดต่าง ๆ และมีอำนาจในการตัดสินชี้ขาด และบังคับคดี”

3) ในการยกร่างพระราชบัญญัติหรือแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่เกี่ยวข้องศาสนาอิสลามสมควรให้ผู้รู้หรือนักวิชาการมุสลิม ที่มีความรู้อย่างลึกซึ้งซึ่งมีส่วนร่วมในการดำเนินการดังกล่าวด้วย โดยเฉพาะในการพิจารณา เพื่อให้ไม่มีช่องโหว่ในพระราชบัญญัตินั้น ๆ และเพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงต่อพี่น้องมุสลิมและประเทศชาติ

5.3.2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบอำนาจหน้าที่ของคณะตุ้ะยุติธรรมกับวะลีอามม์

2) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับบทบาทวะลีอามม์ใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ในการบริการวิชาการต่อสังคมมุสลิม

3) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพึงพอใจของชาวไทยมุสลิมที่มีต่อการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ในจังหวัดชายแดนภาคใต้